

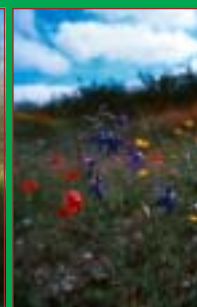
IDÉKATALOG

137 PUNKTER FÖR EN GRÖNARE TÄTORT

ULF LUNDWALL

Innehållsförteckning

FÖRORD	2
INLEDNING	3
NIO PRINCIPER FÖR GRÖNARE TÄTORTER	3
BEVARA VILD NATUR – SLÅ VAKT OM DEN VILDA NATUR SOM FINNS KVAR	4
GRÖNA SAMBAND – BIND SAMMAN TÄTORTENS GRÖNA YTOR TILL EN SAMMANHÄNGANDE STRUKTUR	6
LÅT SVART BLI GRÖNT – SKAPA NYA GRÖNA OMRÅDEN	8
KOMPENSATIONSBIOTOPER – VARJE KVADRATMETER SKÖVLAD GRÖNSKA MÅSTE ERSÄTTAS MED LIKVÄRDIG NATUR	9
VATTEN ÄR LIVSVIKTIGT – GRÄV DAMMAR OCH SKAPA VÄTMARKER	10
SKAPA VILDA RUM – GYNNA DEN BIOLOGISKA MÅNGFALDEN	12
LÖS DJURENS BOSTADSBRIST – GYNNA FÅGLAR, FLADDERMÖSS OCH IGLKOTTAR	16
SKAPA FÖRSTÅELSE FÖR VIKTEN AV BIOLOGISK MÅNGFALD – INFORMERA OCH LÄR UT	18
NÄRHET TILL NATUREN ÄR VIKTIGT FÖR HÄLSAN – INTE MINST FÖR SJUKA, BARN OCH GAMLA	21
LITTERATUR OCH LÄNKAR	22

NATURSKYDDSFÖRENINGEN I SKÅNE

FRAMTAGEN MED EKONOMISKT BIDRAG FRÅN REGION SKÅNES MILJÖVÅRDSFOND OCH SVENSKA NATURSKYDDSFÖRENINGEN

Förord

Det här är en slutredovisning av projektet "Grönare städer/500 punkter för ett grönare Skåne" med Agenda 21 forum Skåne och Naturskyddsföreningen i Skåne som huvudmän. Projektets syfte och mål har varit att föra fram en vision om – och en handlingsplan för – gröna skånska tätorter. Här ges exempel på hur man kan berika parker och grönområden i och kring tätorterna, genom att nyskapa mer grönska inne bland tätorternas asfalt och betong – på gator och torg, på parkeringsplatser, på hustak och fasader, balkonger och gårdar. Genom att låta naturen återerövra plats i och kring tätorterna blir de rikare på livsmiljöer för växter och djur, samtidigt som tätorterna blir vackrare och mera hälsosamma för människorna som bor och vistas där.

Med denna idékatalog som ett av hjälpmedlen är det vår förhoppning, att det viktiga arbetet för hållbara tätorter skall fortsätta och att tätorternas grönska ska prioriteras ännu mera i framtiden.

Idékatalogen tar upp många förslag på hur man genom praktiska åtgärder kan berika tätorterna. Ritningar och många åtgärder finns beskrivna mera i detalj i de skrifter utgivna av Svenska Naturskyddsföreningen som finns upptagna i idékatalogens litteraturlista. Även på internet finns mycket information att inhämta.

Vi vill också passa på att tacka alla som på ett eller annat sätt bidragit till projektets förverkligande, inte minst finansörerna Region Skånes Miljövårdsfond, Svenska Naturskyddsföreningen, Malmö Stad och Studieförbundet.

Per Isakson och Magnus Billqvist tackas för värdefulla synpunkter på manus. Layouten av idékatalogen har gjorts av Magnus Billqvist.

För projektet "Grönare Städer/500 punkter för ett grönare Skåne"

Ulf Lundwall i maj 2003.

Foto: Magnus Billqvist.

Inledning

För hundra år sedan bodde nio av tio svenskar på landsbygden. Idag bor nio av tio i tätorter. Under 1970- och 80-talen minskade andelen grönytor i städernas centrala delar med mellan tio och tjugo procent. Få försök har gjorts för att kompensera den förlusten.

Vi vet att naturområden utanför tätorterna är en högt värderad källa till glädje, inspiration och rekreation för människor. Detta är natur som Svenska Naturskyddsföreningen sedan länge arbetar för att skydda. Vi vet också att tillgängligheten till allemansrättslig mark är liten och då främst i Öresundsområdet. Vi vill nu slå ett slag för att skydda och utveckla den natur vi dagligen har kontakt med; Naturen i och kring tätorten. Vilka är bristerna? Vad kan vi nyskapa för att människor och djur ska få det bättre?

Människan är anpassad för ett liv i en grön miljö men, vi är samtidigt väldigt flexibla och anpassar oss lätt till andra miljöer. Men när vi avlägsnar oss från vår naturliga miljö innebär det att vi råkar ut för allt fler stressmoment. I undersökningar har miljöpsykologer visat att naturmiljöer snabbare återställer personer som drabbats av kraftig stress. Forskare har också visat att en naturlig miljö är bra för vår koncentrationsförmåga samt att äldre, sjuka och handikappade mår bättre om de har närhet till och möjlighet att vistas i parkmiljö. Svenska undersökningar från sjukhus och vårdinrättningar visar på ett minskat behov av läkemedel, smärtstillande mediciner och sömtabletter när patienterna togs ut i parker och naturområden. Patienterna kom att totalt sett fungera bättre. De sov bättre och blev mindre rastlösa, de fungerade bättre socialt och mätte fysiskt bättre.

Barn och ungdomars behov av parker och natur har uppmärksamats alltmer på senare år, av såväl utländska som svenska forskare. Svenska studier av skolor, daghem, föreningar, sjukhus och psykiatriska vårdinrättningar har visat att naturupplevelser är speciellt värdefulla för barnens utveckling. Barns motorik förbättras, dels genom att de övas i att gå och springa i ojämn terräng och dels att de får klättra och klänga i träd och på stenar. Barn blir mera harmoniska och får bättre kontakt med personal på daghem, i skolor och på sjukhus om de får vistas mer i natur. Barnen leker bättre, fantiserar mer i natur och utvecklar sin formkänsla. Den motoriska utvecklingen påverkar barnets hela utveckling, även sådant som begreppsbildning och koncentrationsförmåga.

Denna skrift vänder sig till politiker, stadsplanerare, byggherrar och alla andra som vill och har möjlighet att verka för en myllrande mångfald i och kring våra tätorter.

De nio principerna, som presenteras till höger, är vårt förslag till hur man skapar framtidens tätort, en tätort med en fungerande ekologisk infrastruktur.

Foto: Magnus Billqvist.

Nio principer för grönare tätorter

1. **Bevara vild natur – slå vakt om den vilda natur som finns kvar.**
2. **Gröna samband – bind samman gröna ytor till en sammanhängande struktur.**
3. **Låt svart bli grönt – skapa nya gröna områden.**
4. **Kompensationsbiotoper – varje kvadratmeter skövlad grönska måste ersättas med likvärdig natur.**
5. **Vatten är livsviktigt – gräv dammar och skapa våtmarker.**
6. **Skapa vilda rum – gynna den biologiska mångfalden.**
7. **Lös djurens bostadsbrist – gynna fåglar, fladdermöss och igelkottar.**
8. **Skapa förståelse för vikten av biologisk mångfald – informera och lär ut.**
9. **Närhet till naturen är viktigt för hälsan – inte minst för sjuka, barn och gamla.**

Foto: Sture Persson.

Hamlade pilar är ett skänkt adelsmärke och samtidigt viktiga miljöer för många djur och växter. Dessutom har de ett kulturhistoriskt värde och måste skyddas och vårdas. Foto: Lars Jarnemo/N.

Hamling: Beskränning eller huggning av grenar för vinterfoder eller material till stängsel. Idag hamlas träd mest för att bibehålla ett äldre brukningsselement i odlingslandskapet. Foto: G & H Weimarck/SNF Skåne.

Nyfikna och ystra värkor vid Duveke. Foto: Magnus Billqvist.

BEVARA VILD NATUR

Slå vakt om den vilda natur som finns kvar

I de flesta tätorter finns fortfarande små ytor vild natur kvar, som öar i bebyggelsen. I otillgängliga branter, avskilda delar av parker, på bangårdar, stränder, väggkanter och ödetomter. Dessa områden bör bevaras som viktiga tillflyktsorter för vilda växter och djur. Tätortens vilda naturområden ska inte skötas som parkmark, utan så att de behåller sin vilda karaktär.

Inrätta kommunala reservat

För att säkerställa skyddet av riktigt värdefulla biotoper i eller i omedelbar närhet till tätorten bör kommunala reservat bildas, skötselplaner tas fram och pengar avsätts till skötsel så att dessa naturområden behåller sin vilda karaktär.

Detaljplaner

Värdefull natur kan också skyddas långsiktigt med hjälp av detaljplaner eller områdesbestämmelser, enligt Plan- och bygglagen (PBL).

Tätortsnära skog

I de fall där det finns skogsdungar i utkanten eller inne i tätorten bör dessa undantas från kommersiellt skogsbruk. Låt träden få stå kvar, åldras och dö. Dessa trädgångar kan fungera som oaser för såväl vedinsekter, svampar och lavar, som för människors rekreation och naturstudier. Finns det risk för att gamla grenar ska falla ner när det blåser hårt eller att riktigt gamla träd ska ramla omkull, kan de sägas ned för att få förmultna där de ligger.

Alléer...

och pilevallar i tätortens omedelbara närhet är viktiga miljöer för många djur och trädlevande växter. Dessutom har alléer ett kulturhistoriskt värde. Dessa miljöer ska skyddas och vårdas. Pil och lind kan med fördel hamlas. Planera även för återväxten genom att nyplantera.

Jordbruksmarken

I direkt anslutning till tätorten bör jordbruket bedrivas ekologisk utan användning av konstgödning och kemiska bekämpningsmedel. Märgelgravar och andra småvatten samt åkerholmar ska bevaras och skötas. Detta bör skrivas in i alla arrendekontrakt där kommunen står som markägare.

Betesmark

Finns det betesmarker i direkt anslutning till tätorten är det viktigt att man försäkras sig om fortsatt hävd. Inte minst barnen behöver komma i kontakt med betesdjuren, för att en grundläggande kännedom om djur och en förståelse för lantbrukets betydelse för ett öppet landskap ska uppstå. Hagmarkerna har en speciell flora och fauna samt är ett minne av vår historia. Ett biologiskt kulturarv som är lika värdefullt att bevara som en tavla av Carl Larsson.

”Ängens dag”

Gammal ängsmark i eller nära tätorten bör hävdas. På många platser i landet sköts mindre ängsmarker i dag av föreningar, byalag och skol-

klasser. På detta sätt får många hotade ängsväxter en chans att leva vidare, men även vanliga sommarblommor som prästkrage och johannesört gynnas av slåttern. Ett trevligt sätt sköta denna hävd på är att bjuda in allmänheten till slättergille på "Ängens Dag" i månadsskiftet juli/augusti.

Adoptera en vägkant

Många av våra vägkanter innehåller en artrik flora och fauna. Inventera vägkanterna inom tätorten (om det inte redan gjorts av Vägverket) för att se om en förändrad skötselregim kan öka den biologiska mångfalden. Om så är fallet, kontakta Vägverket, eller den som har ansvar för vägens skötsel, och ta upp en diskussion om hur vägkantsfloran skulle kunna bevaras och berikas. Kanske kan en förening adoptera och ta över skötseln av en vägkant.

Om det finns vegetationsfria vägkantsskärningar med sandinslag (vända mot söder), kan de också innehålla en artrik insektsfauna som kräver sin speciella skötsel (se nedan under "Bevara grustäcker").

Bevara grustäcker

Många sand- och grustäcker hyser en rik insektsfauna, ofta med inslag av i jordbrukslandskapet hotade pollinerande arter, som solitära bin, jordvarg med flera stekelarter. Det är värmeälskande arter som dras till blottad sand och grus i solvarma lägen, en livsmiljö som idag blir allt ovanligare. Finns sand- och grustäcker i eller i direkt anslutning till tätorten, bör dessa bevaras och skötas.

Det man bör sträva efter är att bevara alla sydvända täktsidor så att olika typer av lutande terräng uppstår, alltifrån lodräta till mindre sluttande sidor. Se till att vissa ytor är instabila och att slitage kan upprätthållas. Gynna blottade ytor, särskilt sand. Olika slags växtsuccessioner upprätthålles med ett ojämnt slitage. Skapa vindskydd av blommande lövträd, som ej skuggar, till exempel på den varma nordkanten ovanför den sydvända sluttningen. Se till att sälg finns i eller nära täkten. Andra attraktiva arter är hagtorn, hassel och rönn. Mindre, grunda vattensamlingar, både permanenta och sådana som torkar ut under sommaren, är ett positivt inslag på delar av täktbotten.

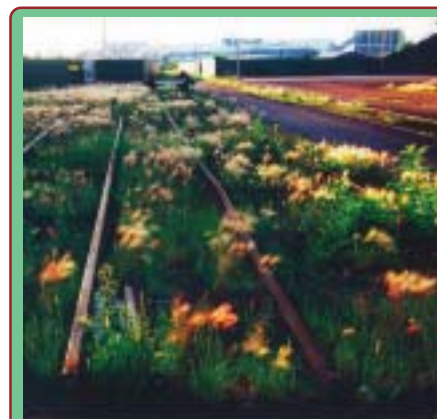
Bevara skräpmarkerna, så kallade ruderatmarker

I hamnar, på industriområden och ödetomter samt kring bangårdar frodas ofta växter som betraktas som ogräs på blottlagda jordtytor. Många av dessa arter är undanträngda av ogräsbekämpning i tätortens övriga delar och finns därför bara kvar i skräpmarkerna. Ett flertal av växterna bildar frörika vinterståndare och dessa lockar vintertid ofta till sig ovanligare fågelarter som snösparv och vinterhämspling. Ruderatmarkerna är väl värda ett skydd och bör därför inte "snyggas till". Varför inte upprätta skötselplaner även för hur dessa områden ska kunna bevaras?

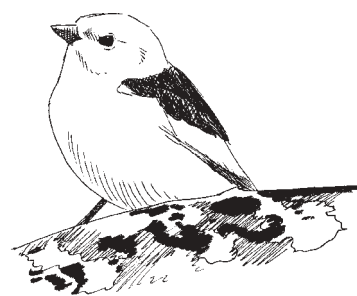
Vattenmiljöer

Vatten är livsviktigt för allt liv. Försvinner vattnet minskar livsrummet för många djur och växter. Sjöar, dammar, åar, bäckar och våtmarker är viktiga delar i naturens kretslopp och har stor betydelse för den biologiska mångfalden. Dessa miljöer är också viktiga för att omhänderta dagvatten och för att övergödningen av havet ska minska.

Därför är det av största vikt att alla vattenmiljöer som finns i och i anslutning till tätorten bevaras intakta och görs tillgängliga för människor och djur.

Ruderat. Ordet ruderat kommer från latinets *rūdus*, plural *rūdera*, vilket betyder grushögar, ruiner eller krossad sten. En ruderatväxt är sålunda en art som växer på ruderatplatser. Ruderatplatser betecknas som störda marker, där olika ingripanden lett till speciella förhållanden. De kan vara rivningstomter, jordhögar, avstjälningsplatser och banvallar. Många torrängsväxter och åkerogräs har sina sista tillflykter i dessa områden. *Foto: Olle Nordell.*

Ett flertal av ruderatväxterna bildar frörika vinterståndare vilka vintertid lockar till sig fågelarter som snösparv. *Illustration: Peter Elfman.*

Alla vattenmiljöer är livsviktiga! Botaniska trädgården i Lund. *Foto: Magnus Billqvist.*

Vintergröna träd ger grönska året om. Foto: Magnus Billqvist.

En handfull padda! Foto: Magnus Billqvist.

Grodor på väg! Foto: Per Isaksson.

GRÖNA SAMBAND

Bind samman gröna ytor till en sammanhängande struktur

Flera tätorter omges av grönområden som sträcker sig in i tätorten. I takt med att samhällena växer hotas dessa gröna samband av barriärer som trafikleder och bebyggelse. Naturen behöver en egen sammanhängande infrastruktur där människor, djur och växter kan röra sig fritt. Sambanden kan skapas genom att bygga faunapassager, ekodukter som överdäcker trafikleder med grönska och beträddor ut i landskapet. Inne i bebyggelsen kan man anlägga gröna stråk och alléer som knyter samman tätortens parker och grönområden med varandra och med naturen utanför.

Ekodukter (landskapsbroar) över järnvägar och motorvägar

På kontinenten kan man hitta många exempel på att man inte låter trafiken ta över i bebyggda områden. Istället har man överdäckt vägar och järnvägar och på så sätt knutit ihop parker och grönområden som annars hade skiljts åt av trafikbarriärer. Människor och djur kan fortsätta att röra sig fritt i det gröna utan störande trafik. Landskapsbroar över järnvägar och motorvägar borde vara ett naturligt inslag i det skånska jordbrukslandskapet, allra helst i närhet av tätorter.

Vägundergångar för grodor

På vissa platser blir massor av grodor och paddor överkörda vår och höst när de vandrar mellan lekvatten och övervintringsplatser. Här kan det vara på sin plats att anlägga en gång under vägen försedd med styrande betongkanter som leder djuren rätt samt att sätta upp varningsskyltar på vären: Grodor på väg!

Vägrenar

En stor del av grönytan består av vägrenar. På många håll i landet utförs försök med att nyanlägga ängar utmed vägrenar. Hävdas dessa kan de utgöra spridningskorridorer för till exempel fjärilar.

Bullerbegränsande åtgärder

Bullerstörningar från trafiken är ofta ett stort problem för människor som bor i närheten av större trafikleder.

Genom att sätta upp grönskande bullerplank med vildvin eller murgröna eller att plantera skogsridåer efter vissa vägavsnitt kan dessa problem minskas samtidigt som de gröna sambanden i tätorten stärks.

Anlägg alléer och buskrader

Tätortens grönstruktur kan stärkas genom nyplanteringar av alléer och buskrader som sammanbinder redan befintliga grönområden.

Plantera träd i gatumiljöer

Genom nyplantering av solitära träd, gärna bärande, av svenska arter, på gator och torg kan i övrigt sterila miljöer ges nytt liv samtidigt som det estetiska värdet höjs.

Anlägg cykelbanor

Nyanläggande av cykelbanor, kantade av träd och buskar, som sammanbinder gröna områden bör prioriteras.

Anlägg beträddor

Genom att skapa beträddor; stigar, alléer och vegetationsridåer, som tar sin start i tätortens utkant och sträcker sig ut i den omgivande jordbruksbygden, ökas tillgängligheten samtidigt som den biologiska mångfalden utökas i det idag artfattiga åkerlandskapet.

Barnens skog

Avsaknaden av skog är idag stor i eller i omedelbar närhet av flertalet tätorter. På vissa håll har man åtgärdat detta genom att med dagis- och skolbarns hjälp anlägga deras egen skog. Rätt placerad kan denna nya skogsplantering knyta samman redan befintliga grönområden i tätorten.

Anlägg nya parker

I samband med planering och byggande av nya bostadsområden nyanläggs parkmark så att den naturligt knyter an till och sammanbinds med de gröna områden som redan finns i närheten.

Planering av industriområden

När nya industriområden anläggs borde det läggas stor vikt vid att man även planerar för att maximera den biologiska mångfalden. Se till att området inventeras och att en plan görs för hur de redan befintliga värdena ska kunna bevaras och stärkas.

Nyanlägg cykelbanor som sammanbinder gröna områden. *Foto: Magnus Billqvist.*

Skogar att leka i är det ont om i slättbygden. Kommunala tjänstemän delar ut plantor till barnens egen skog i Landskrona. *Foto: Olle Nordell.*

Parker i tätort fungerar som stadens gröna lungor. Botaniska trädgården i Lund. *Foto: Magnus Billqvist.*

Visning av grönvägg med fladdermusholkar.
Foto: Per Isaksson.

Inte minst taken kan göras grönnare. Här läggs gröntak på Naturskyddsföreningens kansli i Stockholm. Foto: Per Isaksson.

Riv upp asfalten och låt svart bli grönt! På många ställen kan man bryta upp asfalten och göra marken grön igen. Det kan gälla skolgårdar, delar av parkeringsplatser, hamnar och industriområden. Foto: Magnus Billqvist.

Våraspekt i staden. Foto: Magnus Billqvist.

LÅT SVART BLI GRÖNT

Skapa nya gröna områden

Onödigt mycket grön mark i tätorterna har täckts med asfalt och betong. På många ställen kan man bryta upp asfalten och göra marken grön igen. Det kan gälla skolgårdar, delar av parkeringsplatser, hamnar och industriområden. Husfasader kan kläs in med grönska eller omges av träd. Den sammanlagda ytan av tätortens tak är ofta större än både parkmark och gatumark. Platta eller svagt lutande tak kan bli levande och spännande miljöer täckta av mossa, fetknopp och taklök.

Gröna tak

Med hjälp av prefabricerade moss-sedummattor kan många platta och svagt lutande tak göras gröna. Förutom att höja det rent estetiska värdet och gynna fjärilar, humlor och andra småinsekter har gröntaken en temperaturutjämnande effekt. De skyddar och förlänger också själva takets livslängd samt har en stor avlastning på dagvattennätet då minst 50 % av regnvattnet tas omhand av vegetationen.

Moss-sedum på asfaltytor

Inom många bostadsområden finns stora asfalterade ytor som utgör tak till underjordiska garage. Bärigheten i dessa tak tillåter oftast att man, med hjälp av moss-sedummattor, anlägger rabatter på gårdarna och på så sätt skapar tilltalande miljöer för såväl de boende som för allehanda insekter.

Parkeringsplatser

Många parkeringsplatser och gårdsytor asfalteras idag mer än nödvändigt för att de ska ge ett underlag med god bärighet för fordon. Dessa ytor kan minimeras och ersättas med grönt. Det är också möjligt att förstärka marken med ett bärande plastgaller (den s.k. Pelleplattan) eller gles gatsten, vilka även tillåter växtlighet och släpper igenom regnvatten. Parkeringsplatser är också väl lämpade för trädplanteringar, bilarna tar plats på marken medan grönskan breder ut sig en bit högre upp.

Rondeller

Rondeller kan förskönas genom plantering av vårlökar, moss-sedum vegetation och andra perenna växter som kräver minimal skötsel.

Grönare skolgårdar

De flesta skolgårdar utgörs idag av en torftig asfalts- eller betongöken. Tag barnen till hjälp och riv upp delar av asfalten. Plantera träd, anlägg fjärlsträdgårdar, skapa odlingslotter, gräv dammar och skapa andra naturliga gröna miljöer.

Riv upp asfalt och plantera

Många ytor i tätorten är idag asfalterade helt i onödan, till exempel onödigt breda gator, vilket skapar problem inte minst när det gäller dagvattenhanteringen. Gör en inventering med inriktning på att så många kvadratmeter som möjligt ska omvandlas från svart till grönt. Med hjälp av lite fantasi kan säkert många nya oaser skapas i tätorten.

Grönska mot klotter

Klättrande grönska, som murgröna och vildvin, på plank, hus- och bergväggar kan bli ett levande skydd och billig försäkring mot klotter.

Gröna fasader

Husfasader klädda med grönska har funnits i alla tider. Fasadgrönska i form av till exempel vildvin skyddar mot vind och har en energisparande effekt. Kompletterad med dagens nya teknik kan man också minimera problem med skador på puts och tegel. Dessutom erbjuder det gröna häckningsmöjligheter åt fåglar.

KOMPENSATIONS- BIOTOPER

Varje kvadratmeter skövlad grönska måste ersättas med likvärdig natur

Tätorternas grönområden bör inte bebyggas mer. Om det ändå sker ska exploitören åläggas att för varje kvadratmeter mark som asfalteras eller bebyggs, anlägga en minst lika stor yta likvärdig livsmiljö någon annanstans. En gräsmatta kan inte ersätta en ekdunge, en fontän ersätter inte en våtmark. Kan inte biotopen ersättas ska den heller ej få exploateras.

Grönytefaktorer

Vid nybyggnation av ett område kan man tillämpa ett system med grönytefaktorer. Detta innebär, att byggherrarna åläggs att kompensera de ytor som hårdgörs på respektive fastighet med ett fastställt antal nya gröna ytor. Exempel på sådana är växtbäddar, grönska på väggar, gröna tak, vattenytor i form av dammar samt större träd och buskar.

Gröna punkter

På Bo01 i Västra Hamnen i Malmö tillämpade man en princip om "gröna punkter". Från en lista med 35 förslag valde varje byggherre minst 10 punkter som gynnar den biologiska mångfalden. Till exempel: en fågelholk för varje lägenhet; holkar för fladdermöss inom tomt; en del av gården lämnas att växa igen med naturlig succession; minst 50 blommande vilda svenska örter finns på gården.

Avtal om lokal dagvattenhantering

Avtal kan skrivas med byggherrar så att dagvattnet i möjligaste mån ska tas om hand lokalt. Åtgärder som kan komma i fråga, är bland annat anläggande av våtmark, moss-sedummattor på tak och minimerande av hårdgjorda ytor.

Exploateringsavtal med kompensationsåtagande

Om ett naturområde tillåts att exploateras, bör kommunen ingå ett avtal med exploitören med innebörden, att biotopen skall nyanläggas på en annan plats eller att en ekonomisk medverkan sker så att en annan värdefull biotop kan räddas.

Grönska kan vara ett effektivt medel mot klotter!
Foto: Magnus Billqvist.

Tätorternas grönområden bör inte bebyggas mer! Om det ändå sker ska exploitören åläggas att för varje kvadratmeter mark som asfalteras eller bebyggs, anlägga en minst lika stor yta likvärdig livsmiljö någon annanstans.
Foto: Magnus Billqvist.

Foto: Magnus Billqvist.

Entreprenadavtal

Det är oftast mycket viktigt att skyddet för befintlig vegetation binds upp i avtal med entreprenörer vid byggnads- och anläggningsarbeten. Detta gäller såväl hinder mot avverkning som hinder mot körning med maskiner över känsliga markskikt. Då entreprenörens fria rörlighet på arbetsplatsen är av stor ekonomisk betydelse, bör avtalsföreskrifterna säkras med vitesklausuler. Vitet bör bestämmas så att det inte under några omständigheter kan bli lönsamt att bryta mot avtalet.

Oersättlig biotop

Om en viss biotop ej går att ersätta, får exploatering helt enkelt inte ske utan biotopen ska sparas och skyddas.

VATTEN ÄR LIVSVIKTIGT Gräv dammar och skapa våtmarker

Allt liv är beroende av vatten. I en grön tätort är därför dammar och våtmarker viktiga inslag. Ofta rinner vattnet i kulvertar under marken. Låt vattnet rinna i slingrande bäckar och genom våtmarker istället, där det också renas naturligt. Restaurera befintliga våtmarker och sjöar – gräv nya groddammar och sköt om de vatten som redan finns, till exempel gamla mägergravar, torvgravar och kvarndammar.

Blåplan

Inventera alla våta miljöer i och i tätortens omedelbara närhet. Tänk också på det idag kulverterade vattnet och om det saknas vatten i någon miljö där till exempel en skapad damm skulle förhöja områdets naturvärde. Gör upp en blåplan för hur dessa vattenområden ska få ett säkerställt skydd och en relevant skötsel.

Rensa upp dammar

Se till att gamla dammar, mägergravar och andra småvatten, rensas upp från gammal bråte som tyvärr ofta har en tendens att hamna där.

Stränder

Låt stränderna rymma både växter och djur samt vara promenadstråk för människor. Se till att biltrafiken minimeras och att det inte anläggs parkeringsplatser utefter tätortens stränder och kajer. Respektera strandskyddsbestämmelser och ge inga dispenser från dem.

Dagvattenhantering

I tätorten har man ofta problem med dagvattenhanteringen vid kraftiga regn på grund av alla hårdgjorda ytor och kulvertsystemets begränsningar. Detta kan avhjälpas om fördröjningsmagasin i form av dammar eller våtmarker skapas samt att gröna tak anläggs.

Anlägg dammar

Anlägg grunda, solbelysta, dammar till förmån för bland annat groddjuren i parker och andra miljöer. Tänk på att sådana vatten ska hållas fisk- och kräftfria om groddjuren ska trivas.

Kräftdammar

Flodkräftan håller idag på att försvinna på grund av kräftpest och kon-

kurrens från signalkräftan. Hjälp till att bevara arter genom att nyanlägga dammar där flodkräfta odlas. Utsättning av kräftor kräver tillstånd av länsstyrelsen.

Skapa rinnande vatten

Slingrande bäckar kan återskapas genom att leda upp vatten som idag är kulverterat under jord. Genom att vattnet långsamt tillåts rinna genom växtlighet uppnås också en renande effekt.

Anlägg våtmarker

Våtmarker kan med fördel anläggas genom att skapa mindre dämmen i bäckar och andra smärre flöden. Tänk dock på att inte försvara framkomligheten för vandrande fisk som lax och öring.

Grunda dammar som tillåts torka ut

Även våtmarker som tillåts torka ut under högsommaren kan vara värdefulla miljöer för många växter och djur.

Vandringshinder för fisk

Inventera tätortens åar och bäckar med tanke på vandrande fisk. Riv dammar och bygg bort vandringshinder till exempel genom att anlägga fiskvägar där det behövs.

Vägtrummor

Det finns fortfarande många, främst äldre, vägtrummor som utgör vandringshinder för de djur som vill förflytta sig uppströms. Bygg bort dessa hinder och se till att trummans botten ligger under själva bäckbotten.

Broar

Vid anläggning av broar över vattendrag skall man se till att det åtminstone på ena sidan finns en torr landpassage under normalflöden. Detta för att människor och djur, till exempel utter, kan färdas utmed vattnet.

Stängsel runt dammar

Om det är möjligt ur säkerhetssynpunkt, bör staket runt dammar avlägsnas för att öka tillgängligheten till vattnet för den högre faunan och av estetiska skäl.

Flacka av kanter på djupa diken

Genom att flacka av åtminstone ena kanten på djupt liggande diken ökas tillgängligheten till vattnet för många djur, samtidigt som faran för att små barn skall falla i minskar.

Bon åt kungsfiskare

En av landets färggrannaste fåglar, kungsfiskaren, lever utefter fiskrika åar. Finns arten inom eller i närheten av tätorten kan man hjälpa den att finna sandbrinkar att gräva sitt bohål i. Detta genom att strandbrinken skrapas av lodrätt så att sanden blottläggs på en större yta.

Fågelbad

Även i det lilla kan vatten vara viktigt för att gynna den biologiska mångfalden. Bygg därför fågelbad i trädgårdar och andra, gärna offentliga, miljöer. Rätt utformade gör de nytta även för många insekter. Tänk på att rengöra kontinuerligt.

Signalkräfta Foto: Magnus Billqvist

Gynna kungsfiskaren – en av Sveriges vackraste fåglar – genom att lodrätt jämna av strandbrinkar. Foto: Patrik Olofsson/N

Tillgång till natur är speciellt värdefull för barns utveckling, deras motorik, begreppsbyggnad och koncentrationsförmåga förbättras samtidigt som de blir mera harmoniska. *Foto: Magnus Billqvist.*

Låt fantasin skena fritt och skapa vilda rum och lekplatser även i staden! *Foto: Magnus Billqvist.*

Alldeles för stora delar av städernas gräsytor har idag en likartad skötsel, när man istället skulle kunna klippa gräset mindre ofta och låta gräset gå i blom. Tänk dock på att högt gräs i direkt anslutning till bostäder kan ge besvär för gräsallergiker. I Lunds kommun har man börjat sköta vissa gräsytor på ett fossilbränslefritt sätt. *Foto: Lena Ingvad.*

SKAPA VILDA RUM

Gynna den biologiska mångfalden

Skapa vilda rum i parker genom att avsätta delar av dem till vilda djur och växter. Här får till exempel nässlorna en fristad som barnkammare för fjärils-larver. Här gynnas doftande blommande växter och blir en nektarrik fjärilsrestaurang. Död ved lämnas åt vedlevande insekter, vilka i sin tur blir föda åt hackspettar och andra fåglar. Många ovanliga insekter lever av död ved och flyttar tacksamt till kvarlämnade trädstammar och grenar.

Vilda rum i parkerna

Många av tätortens parker består idag av plana gräsytor med en likartad skötsel. Genom att förändra skötseln till ängsskötsel, åtminstone i kanter och bryn, med årlig slåtter, kan vissa ytor få möjlighet att utvecklas till ängsmarker som gynnar den biologiska mångfalden.

Bryn i parker

Öka parkernas upplevelsevärden genom att plantera bryn med vårblommande, inhemska, buskar som har kraftfulla färger på hösten. I brynen finner också många djur en fristad. Fältskiktet kan förstärkas genom att plantera vilda pluggplantor.

Vilda lekplatser

Skapa vilda rum även för barnens lek. Några saker man kan tänka på vid utformandet är träd att klättra i, buskage att bygga kojor i, vatten att plaska i och kullar att åka kana på vintertid.

Skötsel av gräsytor

Alltför många av tätorternas gräsytor har idag en likartad skötsel. Genom att klippa gräset mindre ofta kan man på stora ytor låta gräset gå i blom. Detta är en enkel skötselvariant för ökad mångfald från samma rot och dessutom kostar det mindre. Tänk dock på att högt gräs i direkt anslutning till bostäder kan ge besvär för gräsallergiker.

Bryn mot buskplanteringar

Utefter många buskplanteringar och staket kan man skapa en "brynzon", genom att låta gräs och högrörter få växa fritt i en några meter bred bård närmast buskarna.

Skapa bryn/busksnår i gräsmattor

För att lätta upp större gräsytor kan man med fördel plantera busksnår ute i själva gräsmattan, gärna med lokala arter som blommor på våren och sätter frukt på hösten. Dessa snår ger föda och skydd åt många insekter, fåglar och andra djur.

Anlägg ängar

Genom att anlägga ängar kan den biologiska mångfalden ökas hundrafalt i tätortens parker. Idag finns det prefabricerad äng att köpa på rulle, om man inte vill försöka att så in ängsväxterna själv.

Åkerogräs

Man kan gynna insektslivet genom att anlägga blomsteråkrar där man blandar trädgårdsblommor med vackra åkerogräs som vallmo, klätt och blåklint. Huvudproblemet för många av pollinatörerna idag, till exempel humlor, är blombrist. Det är helt enkelt ont om vilda blommor, vanliga och ovanliga.

Stenpartier

Stenpartier och stenrösen drar till sig liv. Här finns gott om övervintringsplatser och gömställen för djur samt växtmöjlighet för till exempel fetknopp och kärleksört.

Fruktträd och bärbuskar i offentliga miljöer

Plantera fruktträd och bärbuskar i offentliga miljöer till fromma för både djur och människor. Använd gärna gamla beprövade sorter, vilka idag ofta hotas att utkonkurreras av nya förädlade. Fallfrukt kan med fördel ligga kvar som föda åt igelkottar och andra djur.

Träd och buskar som fåglar gillar

Man kan medvetet plantera träd och buskar för att gynna fåglarna. Arter som de gillar är bland andra bukettapel, nypon, hagtorn, häggmispel, rönn och syren.

Fågelrestauranger på nedlagd åkermark

Genom att plantera solrosor och andra frörika växter på ett större område, kan man om grödorna får stå kvar, bjuda fröätande fåglar på ett ordentligt smörgåsbord på höstkanten. Se till att området lätt kan överblickas av fågelintresserade människor.

Foderautomater till fåglar

Sätt gärna ut foderautomater och mata fåglarna i tätortens parker vintertid. Se dock till att det matas kontinuerligt vintern ut.

Fettstubbe

Gör en speciell hackspettsrestaurang av en meterlång trädstam. Borra ett flertal djupa hål i stammen och fyll dessa med smält talg. När fettet har stelnat är fettstubben klar att hänga ut. Detta uppskattas av hackspettar och mesar.

Man kan medvetet plantera träd och buskar för att gynna fåglarna. Arter som de gillar är bland andra bukettapel, nypon, hagtorn, häggmispel, rönn och syren. Arter som nötskrika och nötväcka gillar även ek, som på bilden ovan. *Foto: Magnus Billqvist.*

Flera av de idag mycket sällsynta åkerogräsen är bland de vackraste blommorna vi har. Här ses bland annat riddarsporre och vallmo. *Foto: Sture Persson.*

Ormvråken utnyttjar gärna särskilt uppsatta rovfågelpinnar. Illustration: Peter Elfman.

Död ved i olika stadier, till exempel i form av högstubbar, är en livsnödvändighet för många insekter. Foto: Carl-Gustaf Edhardt/N. Illustration nedan: Peter Larsson.

Rovfågelpinnar

För att underlätta för tornfalkar och ormvråkar att jaga sorkar och möss kan man sätta upp rovfågelpinnar på öppna ytor där sittplatser saknas.

Fjärilsrestauranger

Skapa ett område i sol och lä där dagfjärilarna kan finna nektarrika växter. Satsa gärna på ett urval av arter som tillsammans blommar under hela perioden mellan vår och höst. Har ni bara en liten yta till ert förfogande så välj en växt med extra stark dragningskraft till exempel syrénbuddleja. Varför inte i en urna utanför stadshuset?

Fjärilarnas barnkammare

I fjärilarnas barnkammare planterar man värdväxter åt fjärilslarverna. Här kan fjärilarna para sig och lägga ägg, medan larverna finner föda och pupporna skydd. En av de viktigaste värdväxterna är brännässlan.

Foderautomat för fjärilar

På våren är det ofta brist på nektarrika blommor och då kan man göra en konstgjord nektarblomma till fjärilarna.

Här bjuds de på ett energitillskott i form av en blandning av florsocker och vatten smaksatt med lite fruktsaft eller vanilj.

Nattfjärilar

Nattfjärilar dras ofta till växter med tung doft. Kaprifol, syren, doftschersmin, såpnejlika och vänderot är vackra och lättodlade växter som nattfjärilar gillar.

Död ved

Ett stort antal arter bland mossor, lavar, svampar, insekter och fåglar är beroende av död ved. Minskningen av död ved och av antalet riktigt gamla träd är därför ett allvarligt hot mot den biologiska mångfalden. Lämna därför död ved kvar i parkerna. Gärna i prydligt upplagda högar, eller på undanskymd plats, för att inte ge ett ostädadt intryck.

Faunadepåer

Lund har som första kommun i landet inrättat faunadepåer på ett antal platser i tätorten. I dessa har grövre stockar av olika slags lövträd lagts upp till förmån för insekter som lever i död ved. Depåerna läggs med fördel upp på en solig och varm plats, till exempel i ett sydvänt skogsbryn. Sätt upp informationsskyltar som berättar om varför depån lagts upp.

Skapa högstubbar

Nya högstubbar kan skapas genom att träd helt enkelt kapas några meter upp. Högstubbar är gynnsamma för vedlevande insekter vilka i sin tur lockar insektsätande fåglar som till exempel hackspettar.

Evighetsträd

Utse evighetsträd eller resursträd, det vill säga träd som får åldras och utvecklas i fred. Se på träd enligt devisen hellre fria än fälla. När grenar blir gamla kan de kapas av säkerhetsskäl. Stammen kan stå i hundratals år.

1000-årsträd

Nyplantera ett antal solitära ekar med sikte på att de ska kunna bli tusen år gamla.

Hamling som alternativ till avverkning

När träden blir gamla kan kronan bli så stor att den kan utgöra ett hot mot byggnader och människor. Ett alternativ till att avverka är då att högghamla trädet och därmed sänka tyngdpunkten, trädet kan då även fortsatt utgöra ett livsrum för många vedlevande insekter och svampar.

Koloniområden

Villaträdgårdar och koloniområden är ofta rika på biologisk mångfald. Skapa fler koloniområden och stimulera till giftfri odling i och nära tätorten.

Odlingslotter

Små odlingslotter är ett positivt inslag i bostadsområden. Att odla ger barn en levande och pedagogisk erfarenhet och äldre en stimulerande syssla.

Kryddträdgård

Kryddväxterna är eftertraktade av både fjärilar och människor. De planteras lämpligen på en varm och solig plats, gärna i offentliga miljöer.

Brännvinskryddor

Även många av brännvinskryddorna, som malört och johannesört, är attraktiva för insekter såväl som för människor. Varför inte odla dessa i ett hörn av kryddträdgården?

Medicinalväxter

Många vilda växter har av tidigare generationer använts för medicinskt bruk. Odla gärna dessa i någon park och informera om hur de använts förr.

Vårlökar

Plantera tusentals vårlökar i offentliga miljöer. Med fantasins hjälp går det säkert att komma på otraditionella växtplatser, till exempel i rondeller.

Urnor

Välj nektarrika vilda växter till en del av tätortens blomsterurnor till förmån för fjärilar, humlor, blomflugor och andra trevliga insekter.

Grönare bostadsområden

Gör tillsammans med hyresgästerna upp en lokal grönpå plan för bostadsområdet ska berikas med biologisk mångfald samt hur skötseln ska läggas upp.

Gröna balkonger

Har man inte tillgång till en trädgård kan man anpassa balkongen eller uteplatsen till förmån för det vilda. Välj växter som insekter gillar,

Skylt som informerar om en anlagd fjärilsäng.
Foto: Per Isaksson.

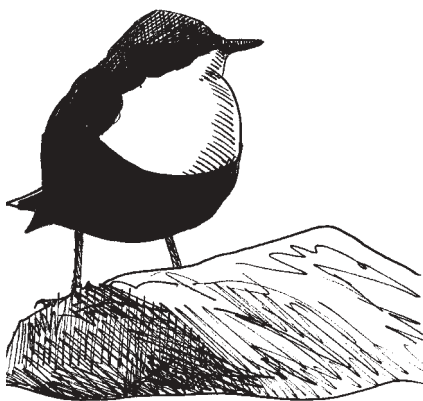
Snabelsvärmare. Foto: Sture Persson.

Foto: Magnus Billqvist.

Holkar av alla de slag! Uppifrån vänster: Grå flugsnappare, trädkrypare, mes, stare, knipa, kattuggla (Foto: SNF Skånes arkiv), multiholk (Foto: Patrik Stenroth), fantasifulla kreaturer i tävlingen Holk01 (Foto: Magnus Billqvist).

Även strömstaren kan hjälpas på traven i bobyggandet. Illustration: Peter Elfman.

plantera kryddväxter och en fjärilsbuske, sätt upp en fågelholk och en foderautomat på vintern.

Gammeldags perenner

Även trädgårdsblommorna ingår i den biologiska mångfalden. Många gamla sorter, ofta doft- och nektarrika, håller på att ersättas av förädlade former, där doft och nektarrikedom förädlats bort. Välj om möjligt gamla sorter till planteringar.

Gammeldags kulturväxter

Många lokala sorter av rotfrukter och grönsaker är på väg att försvinna. Även dessa sorter är värda ett fortsatt skydd och bör aktivt odlas. Varför inte ta fram en frösört varje år som skänkes till kommuninnevärnarna?

L Ö S D J U R E N S B O S T A D S B R I S T Gynna fåglar, fladdermöss och igelkottar

Fladdermöss, fåglar och igelkottar är några av de djur som har svårt att hitta lämpliga bo- och övervintringsplatser. Hälträd är den naturliga häckplatsen för många fågelarter. Där hälträden saknas i tätorten kan holkar vara en värdefull ersättning. Sätt upp fågel- och fladdermusholkar i träd och bygg igelkottsbon i parkernas vilda rum. Att bygga en fågelholk och se hyresgästerna flytta in kan ha ett stort pedagogiskt värde inte minst för barn.

Bygg fågelholkar

Fåglarnas bostadsbrist kan avhjälpas genom fågelholkar byggs och sätts upp i olika miljöer i tätorten. Holkarnas mått och utseende varierar beroende på vilken art man önskar sig som hyresgäst. Se till att det även sätts upp holkar för lite "ovanligare" arter, till exempel rödstjärt.

Häckningsplattformar för måsar, tärnor och änder

I sjöar och dammar, utan naturliga öar, kan man hjälpa sjöfåglar att hitta häckningsplatser genom att bygga och sätta ut konstgjorda plattformar. Tänk på att förankra plattformen så att den höjs och sänks med vattenståndet.

Andkorg

Man kan hjälpa gräsanden att finna en bostad genom att sätta ut andkorgar i vattnet eller en andlåda nära vattnet.

Risbon för rovfåglar

I tätortsnära skogsmarker kan man hjälpa rovfågarna att hitta boplatser genom att tillverka och placera ut konstgjorda risbon eller göra bopattformar.

Tornfalksholkar

Tornfalkar jagar gärna sorkar och möss utefter våra motorvägars gräskanter. Tag kontakt med Vägverket och föreslå att tornfalksholkar sätts

upp på baksidan av några större trafikskyltar.

Storkbon

I tätortsmiljöer nära våtmarker kan man hjälpa den ökande stammen av vita storkar att hitta en boplats genom att sätta upp ett konstgjort bo på en hög byggnad. Kontakta Storkprojektet för råd vid uppsättning och ritning.

Strömstaren...

föredrar att bygga sitt bo under broar vid strömmande vatten och kan hjälpas genom att bolador sätts upp.

Svalbräden

Man kan underlätta för svalor att häcka genom att sätta upp svalbräden.

Backsvalan...

gräver sitt bo i sand och genom att skapa branta skärningar i sådana miljöer, kan man hjälpa dem att finna en boplats. Tänk även på arten när grustäkter ska efterbehandlas.

Fladdermöss

Fladdermössen har ofta svårt att finna sommarbostad. Detta kan avhjälpas genom att fladdermusholkar sätts upp, gärna i anslutning till dammar och våtmarker, där det finns gott om insekter att jaga.

Igelkottsbo

Bygg gärna igelkottsbon som placeras ut i trädgårdar och i parkernas "vilda rum".

Rävgryt

Även rödräven kan man anlägga ett konstgjort bo till. Med hjälp av en brunnsring av betong och några rör kan detta bli verklighet i ett skogsbryn.

Humlor

Humlorna, som är goda pollinatörer, kan också behöva någonstans att bo. Snickra gärna några humlebon och gräv ner på en torr och varm plats. Inreds de med gräs från ett gammalt sorkbo ökar chansen att humlorna ska flytta in.

Stekelstubbe

En stekelstubbe tillverkas lätt genom att borra ett stort antal olika djupa och stora hål i tjock bräda eller påle, vilken sedan placeras ut i ett lugnt och soligt läge. Steklar och solitära bin, ensamlevande men kolonibildande, lägger därefter sina ägg i håligheterna. De solitära bina är viktiga pollinatörer av frukter och bär.

Stekelbräde

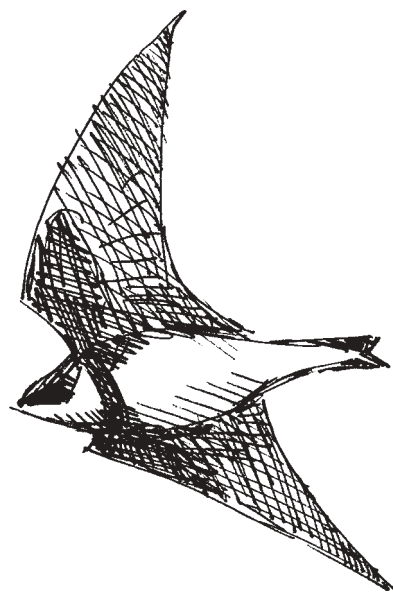
Ett stekelbräde tillverkas av ett knippe bambukäppar eller vassrör som buntas ihop och stoppas in i en snickrad låda öppen i ena sidan. Se till att bakänden av rören är tilltäppta. Brädet fungerar som en stekelstubbe.

Bikupor

Tillåt gärna biodlare sätta upp några av sina bikupor i anslutning till tätorten.

Eftersom backsvalan gräver sitt bo i sand kan man hjälpa dem att finna en boplats genom att skapa branta skärningar i sådana miljöer. Foto: Olle Nordell. Illustration: Peter Elfman.

Hjälp igelkotten med bon! Foto: Per Isaksson.

Även solitära bin kan med enkla medel hjälpas. Foto: Per Isaksson.

Ett stekelbräde tillverkas av ett knippe bambukäppar eller vassrör som buntas ihop och stoppas in i en snickrad låda öppen i ena sidan. Foto: Per Isaksson.

Ett bälgetingbo är ett veritabelt konstverk! Foto: Magnus Billqvist.

Vinterbon till salamandrar

Den mindre och större vattensalamandern kan lockas att övervintra i ett konstgjort bo.

Lekbottnar

Finns det uppvandrande lax eller öring i tätortens vattendrag, kan man underlätta fiskens fortplantning genom att förbättra eller nyskapa lek-bottnar och bygga bort vandringshinder.

SKAPA FÖRSTÅELSE FÖR VIKTEN AV BIOLOGISK MÅNGFALD Informera och lär ut

Kartlägg den natur som finns, gärna med historiska jämförelser. Upprätta en lokal artdatabank och gör ekologiska stadsplaner. Att skydda den biologiska mångfalden är i sig en viktig uppgift. Men det är också viktigt för vår egen skull – vi är anpassade för ett liv i naturen. Vi mår bra av ha tillgång till det gröna. Det ger möjlighet till lek, vila, motion och naturupplevelser. I grönområdena kan nya (och gamla) generationer lära sig att umgås med naturen och förstå dess villkor. Denna process underlättas med information och förmedlande av kunskap.

Lokal grönstrukturplan

Kartlägg tätortens grönstruktur och förbindelse med omlandet, peka ut bristområden och upprätta en lokal grönstrukturplan som kan tjäna som komplettering till översiktsplaneringen och ett stöd i detaljplanarbetet.

Lokal artdatabank

Upprätta en lokal artdatabank där förändringar av förekomst av arter över tiden registreras.

Ekologisk stadsplan

Ta fram en handlingsplan för hur den biologiska mångfalden i tätorten ska öka under givna förutsättningar samt riktlinjer för skötsel av grönområden, parker och fastigheter.

Informera markägare om hotade arter

Informera mark- och fastighetsägare om att hotade arter finns på deras ägor och betydelsen av detta. Ge råd om hur de ska bevaras.

Kartor till natur och kultur i staden

Gör en karta, som visar, hur man till fots, på cykel eller med buss bäst når tätortens fina naturområden och kulturella sevärdheter. Gärna kompletterad utförlig information om de olika objekten (natur/kulturguide).

Vilda naturstigar

Anlägg fasta naturstigar i några av tätortens parker eller skogsdungar så att människor på egen hand kan lära sig mera om biologisk mångfald.

Pedagogiska handledningar till parker och närnatur

Ta fram pedagogiska handledningar till parker och närnatur så att skolorna inspireras att använda tätortens grönområden i skolundervisningen.

Naturskolor

Starta upp naturskolor som ett stöd till den ordinarie skolundervisningen.

Visningsträdgårdar

Anlägg en visningsträdgård där man odlar och säljer gammeldags kulturväxter, har anlagt fjärlsträdgårdar, grävt groddammar, byggt igelkottsböna och genomfört många andra idéer för att vilda växter och djur ska trivas i tätorten.

Trädmuseum

Plantera alla trädslag, som förekommer naturligt i tätortens omgivning, i närheten av eller på en skolgård, så att barnen lättare ska lära sig att känna igen de olika arterna. Glöm ej att sätta upp skyltar med trädens namn.

Informera om alla åtgärder

Informera alltid om de olika åtgärderna som genomförs för att berika närnaturen. Sätt upp skyltar och informationstavlor. Bjud gärna in pressen när något ska göras eller har genomförts.

Utbilda i naturvänlig skötsel

Utbilda all berörd personal i hur en naturvänlig skötsel ska genomföras. Betona besparingsmöjligheter i förhållande till en traditionell sådan.

Brukaravtal

Öppna upp möjligheterna för intresserade privatpersoner att skriva ett avtal om att sköta en bit mark på ett naturenligt sätt.

Inspirera daghemspersonal

Inspirera daghemspersonal att de tillsammans med barnen anlägger en fjärlsträdgård, bygger ett humlebo eller tillverkar och sätter upp några fågelholkar. Man kan också ta hand om skötseln av en mindre plantering eller skötseln av till exempel ett fågelbad. Detta ökar barnens förståelse för det vilda.

Bevara skånska lantraser

Många av våra gamla lantraser håller på att försvinna. Avtala med en närliggande bondgård att de ska hålla höns, ankor, svin och kor av gamla raser samt att de ska ta emot besökare. Denna åtgärd kan kanske kombineras med visningsträdgården (se ovan), så att djuren finns där. Samarbeta gärna med till exempel 4H-gårdar som redan finns.

Holkbyggarkvällar

Öppna upp slöjdsalar och bygglekar så att intresserade människor kan bygga sina egna holkar.

Hagmarkskött

Se till att det finns lokal avsättning för det kött som produceras av betande djur i tätortens omland.

Jag bor vid Ringsjön i en stor villa. Där jag bor är där fåglar, igelkottar och andra fina djur. Vi har fin natur med vildhallon, vilda körsbär, äppelträd, plommon och en stor äng. Vi har en stor skog som där är både rådjur, hjortar och flera djur i. I skogen finns det blommor och mycket mat till djuren. I skogen har vi blåsippor, vitsippor och gulsippor. Vi har en stor ek som är fridlyst och är 600 år gammal. Där är träd att klättra i och många insekter. Jag har ett härligt liv och har inget att önska mig. Så vill jag ha det i andra skogar och i Eslöv, Malmö och andra städer.

Mathilda 7d, Eslöv

Sträva efter att bevara de skånska lantraserna! Här ett linderödssvin. Foto: Olle Nordell.

Hävd. Att hålla nere vegetationen genom hamling, bete eller slätter. Hävd av betesmarker eller slätterängar är ett måste eftersom de annars växer igen och florans och faunan som är knuten till den lägre vegetationen trängs undan av mer högväxta arter. Akvarell: Peter Elfman.

Se till att det finns lokal avsättning för det kött som produceras av betande djur i tätortens omland. *Foto: Olle Nordell.*

Nöjda holsknickrare i Lund! *Foto: Patrik Stenroth.*

Ta initiativ till att naturanknyten verksamhet för barn startas upp i tätorten om det inte redan finns sådan. *Foto: Per Isaksson*

Ordna naturbytdagar

Arrangera en naturbytdag en vardag där frön, skott och plantor kan byta ägare samtidigt som man visar på bra idéer hur den biologiska mångfalden kan stärkas lokalt.

Äng på torget

Anlägg tillfälligt en äng på torget och sälj pluggplantor, fjärilsbuskar och holkar samt informera om hur man får fler vilda grannar.

Gårdsfest för mer natur

Gå ihop med grannarna och ordna en gårdsfest som inleds med att man tillsammans uppför till exempel en fjärilsträdgård innan man skålar i champagne.

Tävling om vildaste balkong

Arrangera en tävling om vildaste balkong/uteplats och den bäst naturanpassade trädgården. Försök få med lokaltidningen som en av arrangörerna.

Informationskvällar

Under vinterhalvåret kan man ordna inspirationskvällar på temat "vilda grannar", göra utställningar och vara med på mässor och liknande arrangemang.

Starta natursnoksverksamhet, minifältisar, Fältbiologerna

Ta initiativ till att naturanknyten verksamhet för barn startas upp i tätorten om det inte redan finns sådan.

Studiecirklar om "Vilda grannar"

Erbjud intresserade att delta i studiecirklar på temat "Vilda grannar" eller med någon av Naturskyddsföreningens olika handböcker som material, till exempel "Fjärilshandboken". Ta kontakt med Studiefrämjandet för att få hjälp att komma igång.

Foto: G & H Weimarck/SNF Skånes arkiv.

NÄRHET TILL NATUREN ÄR VIKTIGT FÖR HÄLSAN Inte minst för sjuka, barn och gamla

Forskning visar att tillgång till en varierad grönska har stor betydelse för människors psykiska och fysiska hälsa. En naturlig miljö är bra för vår koncentrationsförmåga och äldre, sjuka och handikappade mår bättre om de får vistas i parkmiljö. Tillgång till natur är speciellt värdefull för barns utveckling, deras motorik, begreppsbildning och koncentrationsförmåga förbättras samtidigt som de blir mera harmoniska.

Närparken...

ska innehålla en varierad natur och finnas inom 50 meters avstånd från bostaden. Denna fungerar som vistelseområde för vuxna och barn, med lekplats för de allra minsta.

Lokalparken...

ska kunna nås inom 200 meter från bostaden och utan att korsa trafikerade vägar. Här finns en rik vegetation som gynnar djurlivet och som ger möjlighet till naturupplevelser, samtidigt som det finns plats för till exempel bollspel. Arealen ska vara minst på 1 ha.

Stadsdelsparken...

ska ligga inom 500 meters avstånd från bostaden. Den ska kunna nås på ett trafiksäkert sätt, till exempel genom gröna korridorer. Av miniarealen på 10-20 ha ska minst en fjärdedel av ytan ha naturprägel. Parken bör också innehålla vatten, till exempel en bäck.

Daghem

Alla daghem bör ha direkt närhet till en skogsbacke eller annan naturlig vegetation.

Äldreboenden

I direkt anslutning till alla äldre- och handikappboenden anläggs en fjärilsrestaurang och planteringar, till exempel med gammaldags perenner eller kryddor. Gärna anlagda så att de kan överblickas även genom ett fönster inifrån till exempel samlingsrummet.

Hälsans stig

En hälsans stig, fri från buller och avgaser, bör anläggas i varje tätort. Den dras i en slinga med cirka fyra kilometers längd, genom tätortens finaste grönområden, så att start kan ske där det passar varje nyttjare. Det är en fördel om denna kombineras med enkla frågor och information om den omgivande naturen, typ en naturstig.

Rehabiliteringsträdgård...

bör anläggas i anslutning till varje sjukhus och sjukhem. Trädgården, med sina doft- och synintryck, verkar hälsobefrämjande och rehabiliterande på sjuka och gamla.

Närparken som viloplats... Foto: Magnus Billqvist.

Hälsans stig. Foto: Magnus Billqvist.

Foto: Magnus Billqvist.

Litteratur

Naturskyddsföreningens handböcker och skrifter:

Vilda Grannar – Handbok för en naturvänlig omgivning
Grönare städer – biomångfald och grönstruktur
Fjärilshandbok – om konsten att få fjärilar att trivas
Bygga bo handbok – om konsten att bygga bon åt vilda djur
Dammhandbok – om konsten att skapa småvatten
Grannskapsnatur
 Dessa böcker kan beställas på telefon 08-702 65 50.

Vägverkets skrifter:

Väggkantsflora
Artrikare väggkanter – en idéskrift
Program för skötsel av väggkanter
Djurens väg över vägen
Vägtrummor – naturens väg under vägen
Uttrar och vägar
Etablering av naturlig vegetation
Träd längs vägarna
Groddjur och vägar
Dikning och dikningsjord
 Dessa skrifter kan beställas på telefon 0243-750 00.

Jordbruksverkets (036-155000) skriftserie "Biologisk variation i odlingslandskapet":

Den odlade mångfalden
Trädgårdar och parker i odlingslandskapet
Svampar i odlingslandskapet
Småvatten och våtmarker i odlingslandskapet
Hamling och lövtäkt
Träd i odlingslandskapet
Fåglar i odlingslandskapet
Ångar
Åker- och gårdsmiljöer
Fladdermössen i landskapet
Naturbetesmarker
Svenska husdjursraser – lantbrukets djur
Insekter i odlingslandskapet

Skötselhandbok för gårdens natur- och kulturvärden. Jordbruksverket.
50 punkter för ett grönare Stockholm – handlingsplan för en grönare huvudstad. Stockholms Naturskyddsförening.
Vilda grannar. Lärarhandledning. Skansen.
Det gröna Bo01. En ekologisk framtidsstad i Västra Hamnen Malmö. Broschyr. Malmö Stad/Bo01
Pärlgräs och ängabollar – växter i skånska naturbetesmarker och ångar. Länsstyrelsen i Skåne län.
Den levande döda veden bevarande och nyskapande i naturen av Samuelsson & Ingelög. ArtDatabanken.
Växter och djur i stadsnatur. Skydd, skötsel och utveckling av tätortsbiotoper. Florgård, Mörtberg & Wallsten. Byggnadsnämnden.
Ekjättar – historia, naturvärden och vård. Hultengren, Pleijel & Holmer. Naturcentrum AB.
Sällsynta insekter i park- och kulturmiljö. Tekniska förvaltningen, Lunds kommun.
God utomhusmiljö – några exempel på kommuners sätt att arbeta. Ericson. Stad&Land, Movium/SLU.
Grönare tak – extensiv vegetation på tak. Piga. Stad&Land, Movium/SLU.
Utemiljöns betydelse för äldre med stort vårdbehov. Ottosson & Grahn. Stad&Land, Movium/SLU.
Att anlägga skogsbyrån – modeller och referenser för anläggning och rekonstruktion. Rizell & Gustavsson. Stad&Land, Movium/SLU.
Värlökar. Lorentzon. Gröna Fakta, Movium/SLU.
Stadens biologiska mångfald. Lönnegren & Persson. Gröna Fakta, Movium/SLU.
Dammar. Lönnegren. Gröna Fakta, Movium/SLU.
Gräsmatta blir blomsteräng. Hammer. Gröna Fakta, Movium/SLU.
Gröna lätta tak. Nyström & Söderblom. Gröna Fakta, Movium/SLU.

Kantzoner i jordbrukslandskapet. Temafakta. Naturvårdsverket.
Sedumtak – lätta gröna tak av sedumväxter. Söderblom. ARKUS/Byggförlaget.
Skånska jätteträd – deras betydelse, förekomst och historia. Blomberg & Billqvist.
 Naturskyddsföreningen i Skåne – in prep.
Gröna områden i planeringen. Handbok. Boverket.
Odlingslandskapet och den kommunala planeringen. Boverket.
Träd i stadsmiljö. Goda exempel för fler och friskare träd i våra tätorter. Svenska Kommunförbundet.
En samlad naturvårdspolitik. Sammanfattning av regeringens skrivelse 2001/02:173. Miljödepartementet.

Länkar

www.snf.se Svenska Naturskyddsföreningen
<http://www.snf.se/verksamhet/djur-natur/mernatur/index.htm>
 Vilda Grannar
www.artdata.slu.se ArtDatabanken
www.artdata.slu.se/Humlor/Index_humlor.htm
 Humlesidan
www.cbm.slu.se Centrum för Biologisk Mångfald
www.nrm.se Naturhistoriska Riksmuseet
www.naturvardsverket.se Naturvårdsverket
www.skane.se/pm Region Skåne, planering och miljö
www.skof.se/stork/ Storkprojektet
www.slu.se/forskning Sveriges Lantbruksuniversitet
http://www.lpal.slu.se/health/rehabtradgard_1.html
 Alnarps rehabiliteringsträdgård
www.vegtech.se Vegtech
www.vv.se Vägverket

Foto: Magnus Billqvist.

Fotografier på omslagets framsida, uppifrån vänster: Vanlig padda *Magnus Billqvist*, amiralfjäril *Sture Persson*, hävande barn *Per Isaksson*, blommande åkerogräs *Sture Persson*, bokhögstubbe *Magnus Billqvist*, utdelning av plantor *Olle Nordell*, igelkott *Per Isaksson*, multiholk *Patrik Stenroth*, färggranna holkar *Magnus Billqvist*, ekskådare *Per Blomberg*, picknick *Magnus Billqvist*, snabelsvärmare *Sture Persson*, högländsboskap *Olle Nordell*.

Fler exemplar av denna idékatalog kan beställas för 100 kr inkl. porto från Naturskyddsföreningen i Skåne, Box 1013, 221 04 Lund eller via e-post kansli.skane@snf.se. Kolla också in nedladdningsbara versioner på vår hemsida www.skane.snf.se

IDÉKATALOG

137 PUNKTER FÖR EN GRÖNARE TÄTORT

För hundra år sedan bodde nio av tio svenskar på landsbygden. Idag bor nio av tio i tätorter. Under 1970- och 80-talen minskade andelen grönytor i städernas centrala delar med mellan tio och tjugo procent. Få försök har gjorts för att kompensera den förlusten.

Vi vet att naturområden utanför tätorterna är en högt värderad källa till glädje, inspiration och rekreation för människor. Detta är natur som Naturskyddsföreningen sedan länge arbetar för att skydda. Vi vet också att tillgängligheten till allemansrättslig mark är liten och då främst i Öresundsområdet. Vi vill nu slå ett slag för att skydda och utveckla den natur vi dagligen har kontakt med. Naturen i och kring tätorten. Vilka är bristerna? Vad kan vi nyskapa för att människor och djur ska få det bättre?

Denna skrift vänder sig till politiker, stadsplanerare, byggherrar och alla andra som vill och har möjlighet att verka för en myllrande mångfald i och kring våra tätorter.

De nio principerna är vårt förslag till hur man skapar framtidens tätort, en tätort med en fungerande ekologisk infrastruktur.

